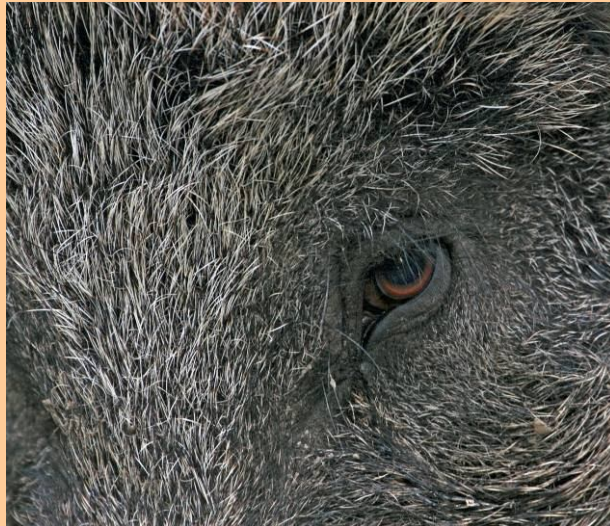

PRAKTIJKBOEK WILDFOTOGRAFIE

Praktijkboek Wildfotografie

In Nederland

met de digitale spiegelreflexcamera

Ronald Wilfred Jansen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Praktijkboek Wildfotografie
Druk: PUMBO
© Ronald Wilfred Jansen

Eerste gewijzigde druk, 2013

ISBN   9789490482008
NUR   473

INLEIDING
GESCHIEDENIS
WILD IN NEDERLAND
APPARATUUR
BELICHTING
COMPONEREN
OP PAD
NABEWERKING
PRESENTATIE
WILDTERMINOLOGIE
NUTTIGE BRONNEN
SLOTWOORD

INLEIDING

Dit boek is bestemd voor mensen die een start willen maken met het maken van mooie wildfoto's met een digitale spiegelreflexcamera (in Nederland). Onder wild versta ik in de eerste plaats de grote inheemse zoogdieren (edelhert, damhert, ree, moeflon, wild zwijn) die in Nederland (min of meer) in het wild leven: ook wel grofwild genoemd. Dit ter onderscheid van het klein wild, zoals roofvogels, vossen, dassen en konijnen.

Wilfotografie is vooral een individuele bezigheid. Daarom ben ik blij dat ik door mijn boek mijn ervaringen kan overbrengen aan andere fotografen. Uiteindelijk zal elke fotograaf zijn eigen koers gaan varen. In natuurfotografie raakt men nooit uitgeleerd. Er is een constante stroom van nieuwe technieken en visies. Niet de foto, maar het respect voor de natuur staat centraal. Weinigen kunnen met wildfotografie hun boterham verdienen. En dat hoeft ook niet. Commercie kan immers ook verkeerd uitpakken voor de natuur. Fotografie is voor mij vooral ontspanning en plezier beleven aan de natuur.

Ik ben overwegend autodidact. Aanvankelijk was ik allround fotograaf en maakte ondermeer infrarood opnamen. Gaandeweg wilde ik mij toeleggen op natuurfotografie. Ik houd van de natuur, wandelen en de rust in de bossen. Dit wilde ik met fotografie combineren. Vooral het fotograferen van grof wild leek mij opwindend. Toen ik pas begon met wildfotografie, inmiddels al weer 10 jaar geleden, kreeg ik hulp van een ervaren natuurfotograaf, Simon van Rotterdam, om mijn eerste opnamen van edelherten te maken. Hij werkte toen in een fotozaak in Arnhem, waar ik later ook nog gewerkt heb.

*Vos, Amsterdamse
Waterleidingduinen*

← RWJ_11-06-22_39

Canon EOS 1000D

		Sluittijd	Diafragma	ISO	Brandpunt
Vos	Amsterdamse Waterleiding duinen	1/125	6.3	200	85

Ik sta langs het water op de grond en de vos die op zijn/haar hoede is, staat op een kleine helling vlak bij het water. Zo kan ik de vos op ooghoogte fotograferen.

Ik wist niet hoe ik wildfotografie van de grond moest krijgen. Simon wees mij op wildobservatieposten in Nationale Park de Hoge Veluwe, waar fotografen op een laagdrempelige wijze herten kunnen fotograferen. Ik woonde al meer dan 10 jaar in Arnhem, maar had nog nooit een wildobservatiepost gezien. Ik fotografeerde toen nog met de eenvoudige analoge (niet digitale) spiegelreflexcamera's Pentax MZ-10 en Sigma SA-5. Het was nog de tijd van de kleurennegatieven en de dia's.

Met Simon ben ik kort na onze eerste ontmoeting op pad geweest in het Nationaal Park Veluwezoom. Op advies van Simon ging ik op een rustige plek in het Rozendaalse Veld (Velperhei) met de wind in mijn gezicht en met mijn camera op het statief achter een boom zitten. Het objectief was gericht op een bospad, in de verwachting dat hier wild zou oversteken. Ik voelde me onwennig. Na enkele uren aanzitten had ik de hoop opgegeven. Toch hebben we nog even doorgezet. Er stak dan wel geen hert over, maar vlak achter mij zag ik in het bos een edelhert staan. Hoewel ik toen geen mooie foto kon maken was voor mij het zien en het ervaren van wild een spannende, nieuwe ervaring. Spannend en ontspannend tegelijk. En het is leuk om iets van dierengedrag te zien.

Het gadeslaan en ervaren van wild stimuleerde mij om met natuurfotografie door te gaan. Geleidelijk aan breidde ik mijn kennis uit. Ik las boeken over natuurfotografie en natuurgebieden. Bij IPC Groene Ruimte volgde ik in 2006 een verkorte cursus Grofwildbeheer. Details over anatomie, uiterlijk en bioritme van wild in mijn boek is vooral op deze cursus gebaseerd, aangevuld met mijn eigen waarnemingen in het veld. In Nederland zijn er overigens geen beroepsopleidingen tot natuur- en wildfotograaf. Niet zozeer opleiding, maar vooral doorzettingsvermogen en ervaring zijn doorslaggevend.

Bij wildobservatieposten in Nationale Park de Hoge Veluwe deed ik ervaring op met het waarnemen van wild van nabij en hun gedrag. Ook mijn fotografie heb ik hier op een hoger plan gebracht. Simon viel het op dat ik mijn camera altijd horizontaal hield. Op zijn advies hield ik de camera ook soms verticaal om een hert te fotograferen. Hij wees mij ook op de houding van de herten, zodat ik niet alleen 'vretende' herten met de kop naar beneden zou fotograferen. Na mijn eerste ervaringen met wildobservatieposten, stak ik meer energie in het verkennen van gebieden. Ik struinde daarom regelmatig rond in het Nationale Park de Hoge Veluwe en Nationaal Park Veluwezoom. De combinatie van fotografie met de natuur en buiten wandelen vond ik zoals ik had verwacht erg prettig. Na kantoorwerk was natuurfotografie een verademing. Liever een slechte dag in de natuur, dan een goede op kantoor. De natuur zien, ruiken en voelen. De boslucht na een regenbui. Het burlen van de edelherten tijdens de bronst. Dat zijn mooie belevenissen.

Het viel me op dat wild over het algemeen erg schuw is en ik tijdens het struinen het wild wel op enige afstand zag, maar niet kon fotograferen. Wel kon ik tijdens de bronst vanaf de wildbaanweg in Nationale Park de Hoge Veluwe mooie opnamen maken van edelherten tegen een mooie, natuurlijke achtergrond van bos en heide, vanaf de openbare weg. De dieren worden hier gevoerd en zijn inmiddels de stroom van fotografen gewend.

Na enige tijd wilde ik graag een rustige plek zoeken, zonder geconfronteerd te worden met een grote mensenmassa. Ik schafte daarom een schuiltentje aan zodat ik op mijn gemak kon aanzitten om wild te fotograferen. Ik knoopte contacten aan met

landeigenaren. In Drenthe mag ik reeën fotograferen op het land van een boer aan de rand van het bos met uitzicht over de akkers. Hier kan ik mij goed ontspannen.

Omdat ik mij wat meer los wilde maken van de bij iedereen bekende wildplekken, stak ik ook meer energie steken in het zoeken naar sporen en het verkennen van gebieden.

Wildfotografie is een solistische bezigheid. Ook al omdat de kans op het zien van wild groter is als men alleen loopt en zich rustig gedraagt. Maar het is prettig om ervaringen met anderen te delen. Ik ging ook regelmatig op pad met Simon, waar ik altijd terecht kon voor advies. Ik maakte een website, zodat ik wereldwijd mijn foto's kon delen met anderen. Het zien van grof wild gaf mij de positieve spanning, waarop ik ook hoopte.

Ik kreeg de indruk dat het (grote) wild veel behoefte heeft aan rust, ruimte en voedsel en zich moeilijk kan verbergen en daarom behoefte heeft aan bescherming (in wildparken).

Ik ontdekte ook dat ik betere apparatuur nodig had om goede natuuroptnamen te maken. Na een workshop natuurfotografie besloot ik volledig digitaal te gaan fotograferen. Aanvankelijk gebruikte ik apparatuur van verschillende merken, maar na een aantal jaren gebruikte ik alleen Canon apparatuur, zodat ik mijn apparatuur in de toekomst kon uitbreiden zonder angst dat accessoires en objectieven niet goed op de camera aansloten. En met de juiste software had ik zelf de controle over de kwaliteit van het beeld.

Ik knoopte nog meer contacten aan met particuliere grondeigenaren en natuurorganisaties en heb mij beziggehouden met de bescherming van de das en zijn/haar leefgebied.

Het geeft mij voldoening als ik na veel moeite een mooie foto kan maken van wild in natuurlijke omstandigheden, waarbij ik ook iets kan vastleggen van dierengedrag. In ons overbevolkte land is het wild echter kwetsbaar. Toen ik pas begon met wildfotografie realiseerde ik mij dat onvoldoende. Met de auto kwam ik eens een half uur voor zonsopkomst op de Posbank bij Rheden. Tot mijn schrik liep er wild op de weg.

Het was nog schemerig en ik realiseerde mij dat een aanrijding consequenties zou hebben. Ik was dus in overtreding omdat de Posbank alleen tussen zonsopkomst en – ondergang voor het publiek open is. Geleidelijk aan leerde ik door schade en schande dat de regels en voorschriften in de natuur er niet voor niets zijn en zeker ook gelden voor fotografen. Respect voor het dier en de omgeving gaat dus voor het maken van een mooie foto.

De fotografie heeft niet kunnen voorkomen dat veel natuur en landschap in Nederland voorgoed verloren is gegaan. Een natuurlijke omgeving met vruchtbare beekdalen en moerassen en een groot aaneengesloten leefgebied voor grofwild heeft Nederland al lang niet meer en wij moeten niet de illusie hebben dat dit landschap ooit nog terugkeert. Natuurfotografen kunnen een bijdrage leveren aan het natuurbehoud in Nederland. Met geavanceerde apparatuur is het tegenwoordig mogelijk gedetailleerde foto's te maken die mensen ervan kunnen overtuigen dat in Nederland nog steeds veel moois is te zien en dat het de moeite loont onze natuur en landschap voor het nageslacht in stand te houden.

Niet iedereen heeft de mogelijkheid om van nabij wild te zien. Foto's kan ook hen er van bewust maken dat wij allemaal verantwoordelijk zijn voor het behoud van het wild. De uitdaging ligt er in dat u met uw natuurfotografie een bijdrage levert aan het behoud van de natuur in Nederland en een persoonlijke manier van fotograferen ontwikkelt.

Ik zal in mijn boek alle stadia bespreken om zich tot een goede wildfotograaf te ontwikkelen. Hieronder valt kennis over het wild en zijn omgeving, de keuze van de juiste apparatuur, de fotografische principes, de nabewerking van de foto's en de presentatie van wildfoto's. In het veld wordt u overvallen met allerlei 'indrukwekkende' begrippen. Ik heb daarom ook een lijst met wildterminologie opgenomen. Het bronnenoverzicht is nuttig om op eigen gelegenheid meer informatie te verzamelen.

Hoewel dit boek zich richt natuurfotografie in Nederland, ga ik toch af en toe over de grens. Bijvoorbeeld door het noemen van nationale parken in Duitsland en door de foto's die deels buiten Nederland zijn genomen.

GESCHIEDENIS

De geschiedenis van wildfotografie is extreem kort in vergelijking met de tijd waarin mens en dier op aarde leven. Tegenwoordig kennen we één mensensoort, in een ver verleden leefden er meerdere soorten. De Neanderthaler, die ‘slechts’ 35.000 jaar geleden uitstierf, jaagde op mammoeten, sabeltandtijgers en reuzenherten. In die tijd verscheen in Europa de Cro-Magnon mens. Deze denkende mens lijkt erg veel op ons: hij wordt ook wel de ‘moderne mens’ genoemd. Het leven werd beheerst door de strijd om het bestaan.

De natuur en het landschap waren toen bijzonder indrukwekkend. Er was een gevarieerde flora, fauna en landschap in Nederland. Onze voorouders hadden ook al sterk de behoefte om dieren af te beelden (in tekeningen). Ze wilden hun goden gunstig stemmen om zo een goede afloop van de jacht te bewerkstelligen. Op 30.000 jaar oude grotschilderingen in Lascaux (Dordogne, Frankrijk) staan bizons en wilde paarden.

De mens jaagde met gevaar voor eigen leven op het edelhert, everzwijn en ander groot wild, zoals de mammoet, wolharige neushoorn, rendier, eland, oeros, wisent en het reuzenhert. Een heel andere spanning die wij nu als natuurfotograaf beleven. De mens moest jagen, zoals ook dieren deden, om te overleven. Gedurende het Pleistoceen (2 ½ miljoen–11.000 jaar geleden) leefde het damhert in Europa. Geleidelijk aan stierf veel groot wild in Nederland uit door overbejaging door de mens.

Ondanks zijn vernuft bleef de moderne mens lange tijd een nomade die rondtrok om te jagen en voedsel te verzamelen. Ongeveer 2.000 jaar geleden ontwikkelde de moderne mens zich tot landbouwer die leefde in nederzettingen. Hij domesticerde de wolf tot huisdier. Door de landbouw was de jacht minder noodzakelijk om alle monden te voeden.

Rond 400 n.Chr. leefde dier en mens nog steeds min of meer in evenwicht met elkaar. Naast gecultiveerd land was er veel natuurlijk land in de vorm van glooiingen, beken, oerbos, moerassen, natte weiden, bos en frisse lucht, waar veel wild een bestaan vond. Varkens en runderen werden in omheiningen gezet voor vleesconsumptie en melk. Het tamme varken van nu ziet er anders uit dan het wilde zwijn, maar stamt er wel van af.

Tijdens de Middeleeuwen (500-1500) verschoof het evenwicht sterk ten nadele van het bestaande wild. De jacht was een voorrecht van de adel. De jacht maakte veel slachtoffers onder het wild. Voor de plezierjacht importeerde de aristocratie herten op hun grote landgoederen. Het volk leed honger. Op stroperij stond de doodstraf.

Steeds meer natuurlijk land werd opgeofferd voor ontginningen en om handel te drijven, de groeiende (stads)bevolking te voeden en om de vele oorlogen te kunnen financieren. Het oerbos verdween in Nederland en hiermee de natuurlijke dekking voor het grof wild. De adel beoefende tot eind 18^e eeuw intensief de jacht in Nederland. Zo is de moeflon in de 18de eeuw in Nederland uit Corsica en Cyprus ingevoerd voor de jacht.

Omstreeks 1850 kwam de industrialisatie in Nederland op gang en was de burgerij in opkomst. De bourgeoisie nam de gebruiken van de adel over en jaagde ook graag voor hun plezier (met hun zakenpartners). De arme boeren gebruikten kleine bosjes om hakhout te verzamelen. De grootindustrie zorgde echter voor een massale boskap, zonder dat het bos tijd kreeg om te herstellen. Op de zandgronden verdwenen dan ook veel bossen die plaats maakten voor heide. Overexploitatie veroorzaakte zandverstuivingen. Slechts enkele bossen werden in stand gehouden om te kunnen jagen op (grof) wild.

Rond 1880 was veel wild in Nederland verdwenen door de toenemende ontbossing, de uitbreiding van landbouwgrond en de jacht. In 1899 werd Staatsbosbeheer opgericht. Omwille van het economisch gewin bracht deze maatschappij in de eerste dertig jaar van zijn bestaan het aantal hectare bos in Nederland weer op peil door productiebossen op voormalige heidevelden aan te leggen. Het bos riep de zandverstuivingen een halt toe.

*Door de lage ochtendtemperatuur
is de adem van het edelhert zichtbaar,
Natuurpark Lelystad*

← RWJ_07-10-08_238

Canon EOS 30D

		Sluiter tijd	Diafragma	ISO	Brandpunt
Edelhert	Natuurpark Lelystad	1/250	7.1	200	400

Fotografie was nog een bezigheid van de elite. Veel rijke jagers lieten zich graag met hun buit vereeuwigen op de gevoelige plaat. Van wildfotografie was eigenlijk nog geen sprake. Voor vogelfotografie werden camera's gebruikt met 9 x 12 centimeter (Gevaert) glasplaten met alleen een standaardlens. De camera moest pal naast het onderwerp staan, verbonden door een rubberen slang en bal als ontspanner met de fotograaf in een schuilhut op een paar meter afstand. Soms gingen fotograaf en camera beiden in de hut. Het was een erg tijdrovend karwei. Telkens cassetteschuif dicht, cassette eraf, nieuwe erop, schuif openen, sluiters spannen. Snel reageren kon niet. Scherpstellen vond plaats vanonder een zwarte doek op een donker matglas met het beeld op zijn kop.

Primitieve schuilhutten waren soms in de grond gegraven en gemaakt van stokken en rietmanden. Alles moest zoveel mogelijk van buiten dicht worden gemaakt, zodat er geen licht naar binnen kwam. Moderne statieven en makkelijk uitklapbare schuiltentjes bestonden toen nog niet. Omstreeks 1890 moesten er lange sluitertijden gebruikt worden, omdat de fotografische plaat nog niet zo gevoelig was voor (zon)licht. De dieren verstijfden enkele seconden na een lange scherpe toon op een speciale fluit.

De Engelsman Eadweard Muybridge (1830-1904) wist als eerste fotograaf bewegingen van mensen en dieren vast te leggen door middel van de opstelling van meerdere camera's en de toepassing van fotosequenties, dat wil zeggen een reeks opeenvolgende foto's, waarin één handeling of beweging van het begin tot het einde wordt weergegeven.

De bewegingsstudie was van wetenschappelijke waarde. Hij maakte bewegingen van een galopperend paard zichtbaar, bewegingen die het menselijk oog in het veld niet kon zien. Fotografie heeft zich dan ook ontwikkeld als een belangrijk hulpmiddel voor de bioloog.

De aandacht richtte zich nog vooral op het vastleggen van exotische dieren in het buitenland. In een tijd waarin het grootste deel van de bevolking in armoede leefde en reizen nog niet zo vanzelfsprekend was als nu vergaapte iedereen zich aan deze foto's.

Aanvang 20^e eeuw was de fotografie evenals reizen (naar het buitenland), nog een luxe artikel en er keken meer mensen naar opgezette dieren dan naar foto's. Toen steeds meer land voor menselijk gewin werd gecultiveerd, ontstond bij sommigen het besef dat wij niet eindeloos kunnen putten uit de bronnen van de aarde. Een vervuilde aarde is slecht voor de mens. De stoomfabrieken brachten veel verontreiniging. Opgesloten tussen de muren ontstond steeds meer de behoefte aan meer contact met de natuur. Gaandeweg ontstond het besef dat ook in ons eigen land veel natuur verdwenen was. In steden liet de burgerij stadsparken aanleggen om in hun vrije tijd te verpozen.

Rond 1900 leefden er nog enkele edelherten langs de grote rivieren aan de zuidelijke Veluwe. Door overbejaging was het edelhert al uiterst zeldzaam geworden in Nederland. Aanvang 20^e eeuw was er nog wild te zien vanaf 'de Steenen Tafel' in park Klarenbeek in Arnhem, toen de Veluwe meer een aaneengesloten geheel vormde.

In 1905 werd De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland opgericht. Dit was een initiatief van de gegoede burgerij. Van een brede natuurbeweging was nog geen sprake. De jacht stond nog centraal en van een wildbeheer waarbij verschillende belangen tegen elkaar werden afgewogen hadden velen nog nooit gehoord.

Het echtpaar Helene Emma Laura Juliane Kröller - Müller (1869-1939) en Anthony George (Anton) Kröller (1862-1941) kocht in 1920 de Hoge Veluwe (nabij Arnhem) om dit als jachtterrein te gebruiken. De Veluwe was erg populair als jachtterrein.

Nico Tinbergen (1907-1988) was een van onze eerste natuurfotografen en was erg actief in de in 1920 opgerichte Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Hij was bioloog en was de grondlegger van de ethologie: de leer van het dierengedrag. Hij won zelfs een Nobelprijs. Vanuit een schuiltent bestudeerde hij vooral het gedrag van vogels.

Hoewel in bepaalde kringen natuurbewustzijn ontstond, was van een actieve wildbescherming nog steeds geen sprake. De ruilverkaveling na WO-II vernielde het streekeigene in het landschap en de hieraan verbonden onderscheidende biotopen. Door de ruilverkaveling werd het aantal korhoenders in Nederland gedecimeerd. Ook de oude landgoederen van de textielfabrikanten in Twente verloren veel van hun flora en fauna. Door drainage zakte het grondwaterpeil aanzienlijk. De Veluwe werd steeds droger.

Rond 1930 kon Nederland niet meer concurreren met de houtproducenten van andere landen en ontstond er meer kritiek op de grootschalige economische exploitatie van bossen. Het echtpaar Kröller – Müller raakte tijdens de crisisjaren in grote financiële problemen en probeerde hun landgoed tevergeefs te verkopen aan Natuurmonumenten. In 1935 doneerde het Rijk een miljoen gulden aan een stichting die nog steeds eigenaar is van Nationaal Park de Hoge Veluwe, dat nu iets kleiner is dan toen. Als tegenprestatie voor de donatie kreeg het Rijk de kunstcollectie van mevrouw, op voorwaarde dat een nieuw museum in het park werd gebouwd. Dit museum is hier nog steeds te bezoeken.

Ook veel andere traditionele families konden hun particuliere landgoederen niet meer onderhouden ondermeer door de gestegen onderhoudskosten en de belastingdruk. Het Nationaal Park de Hoge Veluwe is het op één na oudste nationale park van Nederland, na Nationaal Park Veluwezoom van Natuurmonumenten, dat uit 1930 dateert.

Omstreeks 1950 dreigde het edelhert in Nederland uit te sterven door de klopjacht en de stroperij. De das was in Nederland nagenoeg verdwenen door de jacht, de vernieling van burchten en de (textiel)industrie. Dassenhaar werd gebruikt voor scheerkwasten. De vleesindustrie bloeide. In Zuid - Limburg werd dassenvlees op straat verhandeld. Voor het eigen economisch gewin en jachtplezier werd wild als ongedierte behandeld.